

МІЖНАРОДНЕ ЖИТТЯ ТА УКРАЇНА

УДК 930(497,2)“19”

Вікторія Безверха
(Кіровоград)

ВПЛИВ В. Г. ВАСИЛЕВСЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ В.Н. ЗЛАТАРСКИ

Присвячено дослідженню впливу професора Санкт-Петербурзького університету В.Г. Василевського на формування наукового світогляду болгарського громадського діяча, професора-історика В.Н. Златарски.

Ключові слова: В.Н. Златарски, В.Г. Василевський, Санкт-Петербурзький університет, науковий світогляд, позитивізм.

Зацікавленість істориків постаттю В. Златарски з'явилася ще в першій половині ХХ ст. У 1925 р. був виданий «Сборникъ въ честь на В. Н. Златарски». Вступна стаття у Збірнику присвячена самому В. Златарски, в ній подана коротка біографія та перелік наукових праць. Сам збірник містить ряд статей, присвячених історії Болгарії, Візантії, проблемам давньої та середньовічної історії слов'ян [13].

Одним з найбільш цікавих біографічних досліджень про життя й наукову спадщину вченого є праця чеського історика Я. Бидло – «Vasil Nikolov Zltarski». Робота була надрукована у 1937 р. в Празі. Історик досить повно описує біографію В. Златарски, але при цьому фрагментарно аналізує окремі його твори. В кінці книги автор подає повний бібліографічний перелік праць В. Златарски [16]. Не менш цінною є робота М. Андреевої «Висилий Николаевич Златарски» опублікована у 1937 р. в журналі «Slavia». Дослідниця коротко подає біографію В. Златарски, виокремлює коло його наукових інтересів та зупиняється на характеристиці основних етапів життя вченого. На думку М. Андреевої визначальним у формуванні наукового світогляду В. Златарски стало навчання у Росії. Дослідниця стверджує, що петербурзький період життя пов'язав його назавжди з російською культурою та наукою [1, с. 136]. Так чи інакше, за час навчання молодий болгарин і справді досить зблизився з науковою громадою Петербурга. Адже саме викладач Петербурзького університету – В. Василевський спонукав В. Златарски до написання дисертаційного дослідження та став його науковим керівником.

У пропонованому дослідженні ми спробуємо проаналізувати біографічні матеріали та творчий доробок В. Златарски та визначити вплив його наукового наставника В. Василевського на подальший творчий шлях вченого. Спробуємо провести паралелі у науковій діяльності вчителя та учня.

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. став подихом свіжого повітря для болгарської науки. Звільнення Болгарії від залежності Османської імперії створило умови для творчого сплеску у літературі, театрі, музиці, образотворчому мистецтві, архітектурі, а також не обійшлося без наслідків для історичної науки.

Під час панування османів культура та наука були поставлені у вузькі рамки свого існування. Значна частина культурних центрів були зруйновані і припинили свою діяльність, представники національної еліти емігрували з Болгарії. Звільнившись від впливу Порти, Болгарія пережила своєрідний кризовий мікро-період, під час якого представники інтелігенції займалися пошуком нових цінностей. Саме цей період дав сильний поштовх для появи свіжих поглядів і був найбільш сприятливим для становлення нового духовного життя Болгарії.

Головну роль у розвитку науки та освіти у Болгарії в цей час відіграла держава. Саме за її сприяння розпочинаються значні зрушення у шкільній та вищій освіті. Справжнім рушієм у шкільній освіті став прийнятий у 1909 р. закон «Про народну освіту». Відповідно до нормативного акту шкільна освіта ділилася на такі ступені: початкова школа, прогімназія та гімназія. Після закінчення прогімназії існував вибір між гімназією та спеціалізованою середньою школою. Шкільна освіта передбачала обов'язкове навчання дітей віком від 7 до 14 років.

Значні зміни відбулись і у вищій освіті. Вища школа у Софії була представлена університетом [15, с. 244]. Більшість болгар отримували вищу освіту в таких країнах, як Росія, Франція, Чехія, Німеччина та інших. Більшість студентів, які навчалися за кордоном, на

батьківщину не поверталися. Це досить негативно позначилось на розвитку тогочасної Болгарії [7, с. 108].

Шкільна та вища освіта дали поштовх для розвитку книгодрукування. На початку ХХ ст. збільшується кількість бібліотек у містах та селах. Переважна більшість з них створювалась при школах [12, с. 189 – 290].

Справжній бум розпочинається і в науці, особливо в гуманітарній. Початок ХХ ст. дав цілий ряд визначних імен, серед них – філологи: С. Младенов та С. Романський, історики: В. Златарски, Д. Сташимиров., Г. Кацаров, І. Шишманов [12, с. 290; 15, с. 245].

Культурний голод та прагнення до національної свободи сприяли створенню громадських наукових об'єднань. Зокрема, найбільш відомим було Болгарське літературне товариство, створене у 1869 р. у м. Браїлі [14, с. 96]. Його очолював один із засновників товариства – болгарський історик М. Дрінов. Останній керував літературним товариством до самого від'їзду в Україну в Харківський університет. Основною ідеєю товариства було формування власного національного центру для поширення знань про болгарські звичаї та історію серед власного ж народу. Пізніше, на основі організації, Д. Цанковим було засноване «Товариство болгарської книги», яке займалося розповсюдженням національних підручників та інших книг. Головною метою Д. Цанкова та його однодумців було поширення та збереження болгарської мови. Членами літературного товариства були відомі болгарські діячі науки Н. Ценов, В. Міхаліді, К. Поповіч, С. Берон, М. Дрінов, В. Друмьов, В. Стоянов та інші. Після звільнення Болгарії товариство переїхало до Софії, де у 1911 р. трансформувалось у Болгарську академію наук [2].

Діяльність Болгарської академії наук забезпечувалась за рахунок держави, благодійних пожертв та прибутків від опублікованих наукових видань. Більшість членів академії були одночасно й викладачами Софійського університету. У 1903 р. при академії було започатковане наукове видання «Сборник за народни умотворения», у 1911 р. – «Списание на БАН» та «Летопис на БАН» та у 1913 р. «Сборник на БАН». Наукові видання приймали матеріали як болгарських, так і зарубіжних вчених [15, с. 245]. Академія займалася плідною науковою роботою, організовувала міжнародні наукові заходи. Під час Другої світової війни у 1944 р. установа тимчасово припинила свою роботу. Відновлення академії сталося лише у 1947 р. [2].

У 1901 р. в Болгарії було створено «Історичне товариство», яке займалося популяризацією тогочасних історичних досліджень. Серед його членів були видатні болгарські історики переважно із Софійського університету. Основним напрямком у наукових розвідках цього часу стає саме національна історія. Історики прагнули відкрити забуті для народу сторінки власного минулого та довести природне право болгар на власну державність через призму подій давнини. У 1911 р. товариство очолив В. Златарски.

Серед представників болгарської історичної науки постать Васил Ніколов Златарски посідає особливе місце. Наприкінці ХІХ ст. саме В. Златарски судилося здійснити справжній переворот в історичній свідомості болгарської інтелігенції. Відомий історик отримав вищу та середню освіту в Петербурзі. Під час навчання у Петербурзькому університеті на історико-філологічному факультеті він був членом молодіжного наукового гуртка, який дав науці таких дослідників, як І. Ростовцев і А. Васильєв. Разом з А. Васильєвим В. Златарски займався у відомого візантолога В. Василевського [1, с. 136]. Іншим вчителем, який залишив вагомий слід в його науковому світогляді, був російський історик-славіст В. Ламанський. Під впливом цих істориків В. Златарски вирішив присвятити життя науці. Першою солідною науковою роботою В. Златарски стала кандидатська дисертація «Писмата на Цариградския патриархъ Николая Мистикъ до българския цар Симеонъ». Була підготовлена під керівництвом В. Василевського, досить позитивно оцінена В. Ламанським [13, с. 5].

Після закінчення Петербурзького університету у 1891 р. В. Златарски продовжив навчання в Берліні, де кілька разів брав участь в археологічних експедиціях, проте досить швидко повернувся до роботи з писемними джерелами. Вчений став автором понад 200 наукових робіт, значна частина яких була присвячена проблемам болгарської історії. Перебуваючи на посаді декана історико-філологічного факультету протягом 1906 – 1907 рр. та 1920 – 1921 рр. В. Златарски проявив себе як талановитий адміністратор. Згодом, у 1913 – 1914 рр. та 1924 – 1925 рр. його двічі обирали ректором Софійського університету. Все це засвідчує неординарність та багатогранність особистості відомого болгарського вченого.

Василевський Василь Георгійович (1838 – 1899 рр.) – відомий російський історик, представник російської історичної школи. У 1869 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію, а вже з 1870 р. розпочав свою викладацьку роботу на кафедрі середніх віків

Петербурзького університету. Першим спецкурсом В. Василевського був огляд першоджерел з історії хрестових походів. Під час викладу курсу історик особливу увагу приділяв саме Візантії, а також країнам Східної Європи та Балканського півострова [4].

Крім викладацької діяльності, В. Василевський займався науковою діяльністю. Перше дослідження В. Василевського було присвячене історії Візантії. Автор його назвав «Византия и печенеги» [12]. Роботи Василевського, безперечно, носять позитивістський характер. Їх особливістю є використання великої кількості першоджерел та матеріалів суміжних дисциплін, інтерпретація фактів після їхньої перевірки, з'ясування умов створення першоджерела та його достовірності. В. Василевського цікавила також історія Візантії, Болгарії та країн Східної Європи.

Згодом В. Василевський став засновником центру візантології в Петербурзі. Протягом усього свого життя він займався дослідженням писемних візантійських джерел. Його праці з історії русько-візантійських зв'язків були високо оцінені вченим світом, і в 1879 р. він отримав диплом доктора руської історії «honoris causa» [4; 5].

Лекції В. Василевського користувалися великою популярністю серед слухачів університету. Очевидно, не випадково саме між цим викладачем та молодим студентом В. Златарски і виникли спільні наукові інтереси.

Після успішного захисту кандидатської дисертації під керівництвом В. Василевського у 1891 р. В. Златарски повернувся на Батьківщину та розгорнув наукову роботу. У 1894 р. В. Златарски опублікував перше після кандидатської дисертації дослідження під назвою «Нови известия за найдревния периодъ на българската история». Це була публікація історика про історію Болгарії. Згодом вийшли його наукові праці з історії Візантії, серед них – «Писмата на византийския императоръ Романа Лакапинъ до българския царь Симеона», «Какви канонически книги и граждански закони е поручитель Борисъ отъ Византия», «Къмъ историята на манастиря Св. Наумъ въ Македония» та інші. В. Златарски декілька разів виступав рецензентом досліджень з візантійської тематики. Одночасно він був рецензентом наукових праць «Старинная Чепинская крѣпость у села Доркова и два византийские рельефа изъ Чепина» (автор праці П. А. Сирку) «Du caractère hellénique des auciens macédoniens» (автор праці Georges N. Hadjidakis) [13; 16].

В. Златарски, як і його наукового керівника, визначають за методологією як позитивіста. В його роботах простежується основна ознака позитивізму – детальний аналіз широкого кола історичних першоджерел. Так для написання першого тому своєї легендарної праці «История на българската държава през средните векове» В. Златарски використав більше 50 знакових для болгарської історії джерел, більшість з яких іншомовні [8]. Таку ретельність у роботі з першоджерелами В. Златарски успадкував від свого наукового керівника В. Василевського, який був прихильником використання усіх доступних джерел.

В. Златарски поважно ставився до В. Василевського як вченого, неодноразово використовував його праці під час написання власних досліджень. Після смерті В. Василевського у 1899 р., В. Златарски підготував статтю про свого вчителя.

Не дивлячись на те, що світогляд молодого вченого формувався значною мірою під впливом російської історичної науки, все ж таки В. Златарски зміг зберегти власну національну самоідентичність та покласти її в основу своїх наукових праць. Історик твердо дотримувався гунської теорії походження болгарського народу, на відмінну від своїх колег – Ю. Венеліна [6], П. Буткова [3], Д. Іловайського [10], які все ж намагалися прив'язати коріння болгарського народу до слов'янського світу.

Таким чином, серйозна джерельна база та наполегливість дозволили В. Златарски створити безсмертний історичний твір «История на българската държава през средните векове». Подальший аналіз наукових робіт В. Златарски дозволять нам більш детально з'ясувати обставини формування наукового світогляду історика.

Джерела та література:

1. Андреева М.А. Василий Николаевич Златарски / М.А. Андреева // Slavia. – Rochnik XV. – Sesit 1. – Praha, 1937. – S. 135 – 138.
2. Българска академия на науките. – Режим доступу: <http://www.bas.bg/за-нас/история>.
3. Бутков П. Оборона Летописи русской Несторовой отъ навита скептиковъ / П.Г. Бутков. – СПб., 1840. – 537 с.
4. Василий Григорьевич Васильевский. – Режим доступу: <http://spbu.ru/about/arc/chronicle/156-persons2/426-v-asilevsky>.
5. Васильевский Василий Григорьевич // Энциклопедический Словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. – Т. 5А (10). – СПб., 1892. – С. 605 – 606.

6. Венелин Ю. Древные и нынѣшніе Болгарь въ политическомъ, народописномъ историческомъ и религиозномъ ихъ отношеніи къ Россіянамъ / Ю.И. Венелин. – М., 1856. – 231 с.
7. Гришина Р.П. Лики модернизации в Болгарии в конце XIX – начале XX веков (бег трусцой по пересечѣнной местности) / Р.П. Гришина. – М., 2008. – 256 с.
8. Златарски В. История на българската държава през средновековие / В.Н. Златарски. – Т. 1. – София, 1918. – Режим доступу: <http://www.promacedonia.org/vz1a/index.htm>.
9. Златарска-Тодорова К. Баща ми Васил Златарски / К. Златарска-Тодорова. – София, 1975. – 266 с.
10. Иловайский Д. И. Разысканіе о началѣ Руси / Д.И. Иловайский. – М., 1876 – 466 с.
11. Краткая история Болгарии: С древнейших времен до наших дней / Отв. ред. Г.Г. Литаврин. – М., 1987. – 558 с.
12. Литаврин Г.Г. Василий Григорьевич Васильевский – основатель Санкт-Петербургского центра византиноведения (1838 – 1899) / Г.Г. Литаврин // Византийский временник. – М., 1994. – Вып. 55. – С. 5 – 21.
13. Сборник въ честь на В.Н. Златарски. – София, 1925. – 537 с.
14. Свириденко В. Роль організації консервативного спрямування у Болгарському Відродженні (60-ті рр. XIX ст.) / В. Свириденко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – К., 2009. – Вип. 12. – С. 91 – 100.
15. Чорній В. П. Історія Болгарії / В.П. Чорній. – Львів, 2007. – 404 с.
16. Bidlo J. Vasil Nikolov Zlatarski / J. Bidlo. – Praha, 1937. – 32 s.

Анотація

Посвячено исследованию влияния профессора Санкт-Петербургского университета В.Г. Василевского на формирование научного мировоззрения болгарского общественного деятеля, профессора-историка В.Н. Златарского.

Ключевые слова: В.Г. Васильевский, В.Н. Златарский, Санкт-Петербургский университет, научное мировоззрение, позитивизм.

Annotation

The article deals with investigation of the influence of St. Petersburg University Professor V.G. Vasilevsky on the formation of scientific worldview Bulgarian public figure, historian Professor V.N. Zlatarsky.

Key words: V.G. Wasilewski, V.N. Zlatarsky, University of St. Petersburg, the scientific worldview, positivism.

УДК 378.147:81'243]:338.48-44(1-87)

**Катерина Кудрик
(Київ)**

**ІНОЗЕМНА МОВА У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

Визначено місце і значення іншомовної професійної підготовки як складової частини формування майбутніх кадрів для міжнародного туризму.

Ключові слова: професійна підготовка кадрів для міжнародного туризму; іншомовна професійна підготовка; міжнародний туризм.

У сучасних умовах розвитку суспільства й постійного розширення міжнародних контактів іноземна мова (ІМ) стає найважливішим засобом професійного спілкування спеціалістів різних галузей. Останнім часом в Україні все більше уваги приділяється проблемі викладання іноземних мов з урахуванням потреб майбутніх фахівців. У цьому контексті доцільною й методично виправданою є професійно орієнтована комунікативна підготовка з іноземної мови у вищому навчальному закладі (ВНЗ), що припускає формування в студентів здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях.

Процес реформування системи освіти в Україні, зумовлений потребами часу, передбачає сьогодні підготовку кваліфікованих спеціалістів із високим рівнем знання іноземної мови. Конкурентоспроможність сучасного фахівця залежить не тільки від оволодіння студентом майбутньою спеціальністю, але і від його різнобічної гуманітарної культури, творчого мислення, вихованості та, передусім, знання іноземних мов. У сучасних умовах іноземне спілкування стає суттєвим компонентом професійної діяльності. Саме тому все більше уваги приділяється врахуванню фахової специфіки при вивченні іноземної мови, її спрямованості на реалізацію завдань професійної діяльності. Відповідні нові вимоги висуваються до методики викладання